

IPS-mallin kokeilut alkamassa – toimintaterapiaa voi saada ja antaa paljon

Sijoita ja valmenna. Näihin sanoihin tiivistyy Suomessa alullaan oleva IPS-kehittämishanke. Se edistää mielenterveyden häiriöihin sairastuneiden työllistymistä uudella tavalla. Toimintaterapia ja -terapeutit voivat olla siinä tärkeässä roolissa.

IPS eli Individual Placement and Support. Tämän tuetun työllistymisen menetelmän esimuoto kehitettiin Yhdysvalloissa 1980-luvulla nuorille ja kehitysvammaisille henkilöille, ja nyt IPS tekee toden teolla tuloaan Suomeen. Sen avulla on merkittävästi kohennettu vakavista mielenterveyden häiriöistä kärsivien henkilöiden työllistymistä useissa maissa.

– IPS yhdistää hienosti työllistymisen tuen, psykiatrisen hoidon ja kuntoutuksen. Siksi kutsumme sitä sijoita ja valmenna -malliksi: ensin etsimme kuntoutujalle työpaikan ja sen jälkeen alkaa hänen tukemisensa. Työhönvalmentajat ovat keskeisessä roolissa koko prosessin ajan, kertoo kansallisen IPS-kehittämishankkeen projektipäällikkö **Helka Raivio** Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta (THL).

Sosiaali- ja terveysministeriö rahoittaa parhaillaan kolmea IPS – Sijoita ja Valmenna! -hanketta, joissa mallinnetaan työllistymisen tuen ja psykiatrisen hoidon ja kuntoutuksen yhdistäviä hyviä käytänteitä. Niiden toimeenpano on osa kansallisen mielenterveysstrategian työelämään kuntouttavien palvelujen uudistusta.

– Tuomme nyt IPSin osaksi julkisia palveluita. Kun malli saadaan juurtumaan Suomeen, se muuttaa toivottavasti koko työhönvalmennuksen kenttäämme, Raivio toteaa.

Työhönvalmentajilla on omat tiiminsä

Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin HUSin psykiatrisen erikoissairaanhoidon sekä Uudenmaan TE-toimiston yhteishanke on mittavin tänä vuonna starttaavista kolmesta IPS-hankkeesta.

Sitä on vetänyt helmikuun 2021 alusta lähtien projektipäällikkö, toimintaterapeutti **Tove Lassenius**.

– Sekä HUSin että TE-toimiston organisaatioihin rekrytoidaan oma moniammatillinen IPS-tiiminsä, johon kuuluu 9 työhönvalmentajaa ja yksi tiiminvetäjä. Nämä kaikkiaan 20 henkeä kuuluvat minun tiimiini. Valmennettavat ovat HUS psykiatrisen potilaita, joilla on psykoosisairaus, Lassenius kertoo.

Työhönvalmentajien tehtävänä on markkinoida tiimiinsä kuuluvien hakijoiden vahvuuksia työnantajille ja etsiä valmennettavilleen työpaikat. Kun työpaikka löytyy, valmennettava siirtyy sinne ja työhönvalmentaja tukee työssä onnistumista. Tämä tukee siellä sekä omaa valmennettavaansa että koko työyhteisöä.

– Yhdellä työhönvalmentajalla voi olla kerralla korkeintaan 20 valmennettavaa, Lassenius kertoo.

IPSissä ja toimintaterapiassa on paljon samaa

HUSin moniammatillinen IPS-tiimi nimettiin vastikään talon sisäلتä, TE-toimistossa tiimin kokoaminen on käynnissä. HUSin tiimin työhönvalmentajissa on viisi toimintaterapeuttia sekä sosionomeja ja sairaanhoitajia. He kaikki saavat IPS-menetelmäkoulutuksen sekä suorittavat kuntoutus-, tuki- ja ohjauspalveluiden erikoisammattitutkinnon työnsä ohessa.

Toimintaterapeutit ovat perinteisesti olleet tärkeitä IPS-toimintamallin soveltajia eri puolilla maailmaa. Tove Lassenius kannustaakin toimintaterapeutteja hakemaan

Kansallisen IPS-kehittämishankkeen projektipäällikö Helka Raivio Terveyden- ja hyvinvoinninlaitokselta.

työhönvalmentajiksi hankkeisiin, joita on Uudenmaan lisäksi Helsingin kaupungin psykoosipalveluissa sekä Pohjois-Karjalan sote-kuntayhtymässä Siun sotessa.

Toimintaterapialle ominainen työntekijän, työtehtävän ja työympäristön yhteensovittamisen ajatus kuuluu Lasseniuksen mukaan myös IPSiin.

– Työnhaun pohjaksi työhönvalmentaja kartoittaa yhdessä valmennettaviensa kanssa, missä he ovat hyviä, mitä he osaavat, mitkä ovat heidän vahvuutensa ja voimavaransa. Näin etsitään yhdessä niitä tekijöitä, jotka tukevat työssä selviytymistä ja joiden avulla osaajaa myös markkinoidaan työnantajalle. Ammatillisen profiloinnin kautta löydetään siis se osaaminen, jonka pohjalta lähdetään työnetsintään, Tove Lassenius toteaa.

Myös toimintaterapiassa käytettävien arviointimenetelmien tuntemus antaa hänen mukaansa hyvän pohjan valmennettavien työskentelytilanteen seuraamiseen.

– Pystymme arvioimaan mahdollisuuksia sen sijaan että etsimme virheitä ja vajavuuksia. Voimavaralähtöisyyden ajatus on keskeinen niin IPSissä kuin toimintaterapiassakin, Lassenius sanoo.

” IPSin avulla työllistyneiden hyvinvointi paranee tutkimusten mukaan monin tavoin.

Työhönvalmennus on vaativaa moniottelua

Toiminnantieteelle, IPSille ja toipumisorientaatiolle on Lasseniuksen mukaan yhteistä oikeuden ja yhdenvertaisuuden ajatus. Kaikki kolme sisältävät toiminnan merkityksellisyyden sekä mielekkyyden, identiteetin, oikeudenmukaisuuden ja yhdenvertaisuuden ajatukset.

Lasseniuksen mukaan työhönvalmentajat ovat hankkeessa moniottelijoita, joilta vaaditaan paljon.

– Toimintaterapeutit sopivat tehtävään hienosti. Moni joutuu ehkä opettelemaan markkinointia, joka on työhönvalmentajan tehtävän tärkeä osa. Valmentajan on myytävä työnantajille sekä omaa ammattitaitoaan että työhön sijoittujan osaamista – ja tämän opetteleminen kyllä kannattaa.

IPSissä on Tove Lasseniuksen mukaan tärkeää tarkastella myös sitä, ketkä eivät pysty sen avulla työllistymään.

– Eräissä tutkimuksissa on todettu, että Inhimillisen toiminnan mallilla eli MOHOlla höystetyllä IPSillä pystytään mahdollisesti työllistämään vieläkin useampia kuin pelkkää IPSiä käyttämällä. Tätä kannattaisi selvittää jatkossa tarkemmin, Lassenius toteaa.

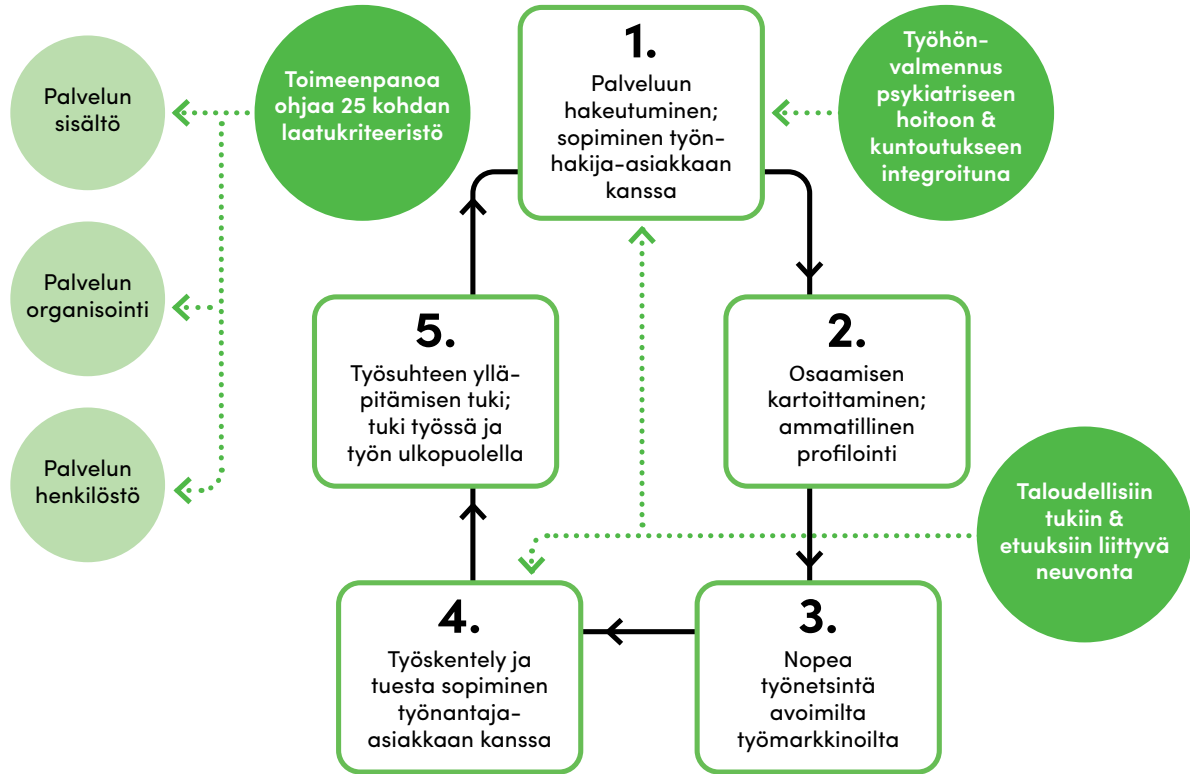
Parannusta työllistyneiden monille elämäalueille

IPSin avulla työllistyneiden hyvinvointi paranee tutkimusten mukaan monin tavoin: tulot nousevat ja itsetunto, elämänlaatu, sosiaalinen osallisuus ja oireiden hallinta kohenevat. Euroopassa 2010-luvulla toteutetuissa IPS-hankkeissa työllistyneitä oli lähes 20 prosenttia enemmän kuin vastaavissa tavanomaisissa työllisyyttä edistävässä palveluissa. Yhdysvalloissa tulokset ovat olleet selvästi parempia.

Lasseniuksen mukaan IPS-hankkeen aikaansaannokset syntyvät moniammatillisissa tiimeissä ja työhönvalmentajien arjessa. Hän ei lakkaa ihastelemasta IPSin tehokkuuden ydintä.

– Psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa on perinteisesti tutkittu potilaiden toiminta- ja työkykyä ja valmennettu heitä. Yksilön valmentamiseen pannaan paljon paukkuja ja odotetaan, että hän täyttää sen jälkeen työelämän kriteerit ja hänet voi päästää sinne. Nyt toimimme aivan toisin: kartoitamme nopeasti henkilön vahvuudet ja voimavarat ja alamme markkinoida häntä työnantajille avoimilla työmarkkinoilla. Siinä ohessa valmennamme häntä ja rakennamme niitä valmiuksia, jotka tukevat hänen työssä selviytymistään.

IPS-TOIMINTAMALLIN YDINOMINAISUUDET JA PROSESSI

IPS-toimintamalli sisältää viisi vaihetta: 1) sopiminen asiakkaan kanssa, 2) ammatillinen profilointi, 3) työn etsintä, 4) sopiminen työnantajan kanssa, 5) tuki työssä ja työn ulkopuolella

IPS-työskentelyn pohjana 25 laatukriteeriä

IPS-hankkeissa työhönvalmentajien työskentely perustuu kansainvälisesti luotuihin 25 laatukriteeriin. Niiden mukaan työhönvalmennus on myös tiimityötä, ja yhteen tiimiin kuuluu aina kolme työhönvalmentajaa, joista yksi toimii tiiminvetäjänä. Tiiminvetäjät varmistavat, että tiimi noudattaa laatukriteereitä.

– Jokaisella työhönvalmentajalla on viikoittain kuusi työnantajakontaktia. He siis työskentelevät koko ajan aktiivisesti omien valmennettaviensa eli työnhakijoiden kanssa sekä kontaktoivat työnantajia, Raivio kertoo.

Työhönvalmennuspalvelun kestoa ei ole rajattu. Se voi olla 6 tai 9 kuukautta tai vaikka kaksi vuotta.

– Työ jatkuu niin kauan kuin asiakas sitä tarvitsee. Kun valmentaja tukee koko työyhteisöä, yhteisö oppii pikkuhiljaa tukemaan työntekijöitään niin, että valmentajaa ei tarvita. Hänen tavoitteenaan on siis tehdä itsensä vähitellen tarpeettomaksi.

Myös työhönvalmennus ja psykiatrinen hoito sovitetaan yhteen tiimeissä. Työhönvalmentajat kiinnittyvät yhteen tai kahteen psykiatriseen hoitotiimiin, joista heidän asiakkaansa tulevat. He esimerkiksi osallistuvat viikoittaisiin psykiatrisen hoidon kokouksiin, joissa päätökset tehdään yhdessä.

Tutkimus on tärkeä osa hanketta

Helka Raivio ja HUSin hankkeen projektipäällikkö Tove Lassenius korostavat, että nyt alkaneet hankkeet kytkeytyvät paitsi kansalliseen mielenterveysstrategiaan myös laa-

jempiin osatyökykyisten työllistymistä edistäviin hankkeisiin sekä hallitusohjelmaan sisältyvään Työkykyohjelmaan.

– Kansallisessa IPS-kehittämishankkeessa työskentelevät myös arviointi- ja erikoistutkija, jotka seuraavat toimintamallin käyttöönottoa, soveltuvuutta ja tuloksellisuutta. He tutkivat vaikutuksia työllistymiseen, hyvinvointiin ja yhteiskunnalliseen osallisuuteen. Tämän tutkimuksen kautta liitymme laajaan kansainväliseen IPSin tutkijapiiriin, Raivio kertoo.

Suurimpana haasteena hän ja Lassenius pitävät sitä, saadaanko suomalaiset työnantajat lähtemään hankkeeseen mukaan ja tarjoamaan työpaikkoja vakavia mielenterveyden häiriöitä sairastaville. Ennakkoluulot elävät tiukassa. Raivio sanoo uskovansa siihen, että sosiaalinen vastuullisuus on yrityksissä nousussa.

– Moni kuluttaja haluaa nykyään tietää, onko tuotteiden ja palvelujen tuotantoprosessi eettinen ja onko siinä esimerkiksi käytetty osatyökykyisiä työntekijöitä. Työnantajien asenteiden on muututtava kuluttajien vaatimusten mukana.

IPS sopisi monille vaikeasti työllistettävien ryhmille

IPS-toimintamallin taustalla on tuetun työllistämisen Supported Employment -malli (SE), joka kehitettiin Yhdysvalloissa alun perin edistämään kehitysvammaisten ihmisten työllistymistä. IPS taas on kehitetty erityisesti vakaviin mielenterveyden häiriöihin sairastuneiden psykoosi- ja skitsofreniapotilaiden työllistämiseen.

Norjassa ja Ruotsissa heitä on työllistetty IPS-mallilla huomattavan paljon – mutta myös muita vaikeasti työllistettäviä ryhmiä.

– Näissä maissa osa-aikatyö on selvästi yleisempää kuin Suomessa. Toivottavasti myös meillä löydetään joustavia työsuhteiden räätälöintitapoja. Yksi mahdollisuus on yhdistää palkkatyö ja sosiaaliturva, jos koko-aikatyö ei ole toimiva vaihtoehto.

Raivio toivoo, että toimintamalli leviää myös Suomes-
sa uusiin kohderyhmiin. Työkykyohjelman kautta työ on jo käynnissä, kun vastaavaa mallia pilotoidaan osana sosiaalihuollon työllistymistä tukevia palveluita.

– Miksi työllisyyden tukeminen ei voisi perustua kokonaan siihen ajatukseen, että vaikeasti työllistyville ryhmille etsitään työpaikat ja heitä tuetaan siellä? Kun näemme ihmisten erilaisuuden arvokkaana resurssina työmarkkinoilla, saamme sinne paljon uutta, Tove Lassenius toteaa. •

Työhönvalmentajan rooli on mallissa keskeinen

Suomeen IPS-toimintamalli saatiin 1990-luvulla, ja Kuntoutussäätiö on ollut alusta alkaen mukana sen kehittämisessä ja käytön edistämässä, kertoo Kuntoutussäätiön yhteyspäällikkö **Mika Ala-Kauhaluoma**.

– Olemme soveltaneet Sijoita ja valmenna -mallia jo vuosikymmeniä omista projekteistamme ja kouluttaneet muita sen osajiksi. Nyt kun IPS saatiin osaksi hallitusohjelmaan kuuluvaa kansallista mielenterveysstrategiaa, se lähtee leviämään toivottavasti laajemmalle, Ala-Kauhaluoma toteaa.

Hän pitää mallin suurimpina etuina työnhakijan vahvuuksien korostamista, työnantajayhteistyötä ja nopeaa työllistymistä. Tämä kaikki myös toteutetaan tiukkoja laatuksiteereitä noudattaen.

– Työhönvalmentajien rooli korostuu prosessissa. He takaavat, että suhdetta työnantajiin pidetään aktiivisesti yllä ja ongelmatilanteissa etsitään rakentavia ratkaisuja. He myös huolehtivat, että asiakkaan olemassa olevat hoitosuhteet säilyvät työn tekemisen rinnalla eli palveluintegraatio toimii sujuvasti.

IPSiin liittyvän taustakirjallisuuden mukaan toimintaterapeuttien rooli on havaittu merkitykselliseksi mielenterveysongelmista kärsivien työllistymisen tukemisessa. Myös Ala-Kauhaluoma pitää luontevana toimintaterapeuttien valintaa esimerkiksi työhönvalmentajiksi.

– Toimintaterapeutit on tärkeää saada tietoisiksi mallista ja sen mahdollisuuksista, jotta he voivat yhdessä asiakkaidensa kanssa miettiä tarvittaessa tämän polun mielekkyyttä. Jos toimintaterapeutti ei itse haakeudu työhönvalmentajaksi, hän voi tehdä yhteistyötä IPS-palveluntuottajien kanssa.

Sen sijaan koko suomalaista palvelukulttuuria hän ei usko mallin muuttavan.

– Tämän mallin ei kuulukaan palvella kaikkia. Se sopii parhaiten asiakkaille, joilla on oma motivaatio työllistyä ja sitoutua tähän toimintatapaan. Heitä löytyy monista vaikeasti työllistyvien ryhmistä, ja Suomessakin on jo kokeiltu IPSiä myös esimerkiksi maahanmuuttajien ja kehitysvammaisten henkilöiden työllistämässä, Ala-Kauhaluoma toteaa.

Hän uskoo työnantajien asenteen muuttuneen viime vuosikymmeninä yhä myönteisemmäksi tämän tyyppisille hankkeille.

– Sosiaalinen vastuu ja monimuotoisten työyhteisöjen arvostaminen ovat vahvistuneet suomalaisessa työelämässä. Työnantaja saa niistä itselleen hyödyn ja on siksi valmis tarttumaan tämän kaltaisiin hankkeisiin, Ala-Kauhaluoma sanoo.